

Te Toa Takitini

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

NAMA 85.

HASTINGS

Hepetema 1, 1928.

HE INOI MO TE PIHOPA KUA RITE MO AOTEAROA.

E te matua i te rangi, nau nei i karanga tau pononga, a Pererika Akuhata, hei upoko mo tau Hahi i roto i te iwi Maori; he inoi tenei na matou ki a koe, kia ringihia mai te mana o tou Wairua Tapu ki runga ki a ia, kia tukuna mai ki a ia te Wairua o te mohiotanga, kia aratakina ia, kia rite ai ia mo tenei turanga nui, turanga tapu. Kia aroha mai e te matua ki tau pononga, kia rite ai i a ia Tau i hiahia ai, kia puta ai he painga ki te iwi, he kororia hoki ki Tou ingoa ko Ihu Karaiti hoki to matou Ariki, Amine.

(Kua whakahau te Pihopa o Waiapu kia whakaurua tenei inoi ki roto i nga karakiatanga katoa.)

He mea Panui e Rev. F. A. Bennett, he mea ta e te Cliff Press,
Queen Street, Hastings, H.B.

Registered at the G.P.O. as a Newspaper.

TE TOA TAKITINI

Te Utu mo te Pepa 10/- i te tau,
Me penei nga reta "Te Toa Takitini," Box 300, Hastings.

836

TE TOA TAKITINI. Hepetema 1, 1928.

TE PIHOPA MO AOTEAROA.

No te 14 o nga ra o Akuhata nei, ka tu te Hui a nga Pihopa ki Poneke, no te 15 o nga ra ka whirwhiri rotou i te tangata i kite ai ratou e tika ana hei tu tuatahi mai i te tura-nga Pihopa o Aotearoa. Tau ana ta ratou whiriwhiri ko Pererika Akuhata Peneti mo taua turanga. Ko ahau ra tenei e tuhituhi nei.

E te iwi, ko te wahi tuatahi he whakawhetai ki te Matua i te wahi ngaro, mo tenei karangatanga i tana pononga kuare noaiho, mo tenei turanga nui, turanga tapu. Ahakoa nga he, ki te titiro mai pea a etahi, e taca te aha, i te mea kna karangatia.

Tuarua, he whakamihi ki o tatou Pihopa katoa me nga mema o te Tianara Hinota o Niu Tirenī, mo to ratou whakaaro pai, whakaaro ngawari hoki ki a tatou ki te iwi Maori.

Tuatoru, e mihi ana ahau ki nga mema Maori o te Hinota o Aotearoa mo te pai o nga whakahaere, te nui o te aroha me te mau o te whakaaro i roto i nga tau e toru, i tutuki pai ai te taonga tapu a te iwi.

Tuawha, e tuku atu ana ahau i aku mihi ki nga rau tangata e tukutuku mai nei i a ratou maea me nga reta, i te reo Maori me te reo pakeha. Kotahi te waea mai i Ranana, na te moko-puna a Mita Hamiora Wiremu, ko etahi no Ahitereria, me nga wahi katoa o Aotearoa o Te Waipounamu.

E te iwi, kaore ra he korere mo tenei wa, kaore ano hoki kia timata te mahi. Ko tenei wa he wa nohopuku, he wa inoi. I noi ra koutou mooku, kia horoia teku ngakan kia ma, kia tangohia atu nga mea he katoa e arai nei i nga mahi pai a te Wairua Tapu, kia homai he wairua papaku ki a au, kia rite ai i a au tetahi wahi o tenei karangatanga tapu.

Kaore aku painga ki te kore ahau e awbinatia mai e nga iwi o te motu. Noreira, e nga iwi, kia aroha mai ra ki ta koutou pononga. Hei aha te honore o te turanga nei. Takahia iho tera. Engari ko nga mahi e pa ana ki te taha wairua kia puta, kia tupu, kia nui hoki nga hua, hei painga mo te iwi, hei kororia mo te Atua.

TE KARAKIA WHAKAWAHL.

Hei te 2 o nga ra o Tihema te karakia whakatapu i te Pihopa o Aotearoa ki te whare-karakia nui (Cathedral) i Nepia.

Ki te whakaatu mai a te Atipihopa i whakaritea ai mo tera wa, ko te Ratapu tuatahi tera o te tau hou a te Hahi, ara ko te Ratapu tuatahi o te Haerenga Mai. He ra timatanga tau hou. I te mea he ra hou tenei no te Hahi i roto i te iwi Maori

e tika ana taua ra hei whakawahinga i to koutou Pihopa.

Tuarua, ko nga ohaoha katoa o nga whare-karakia o te Hahi o Niu Tirenī, e tapaea ana i taua ra hei oranga mo te Hahi i roto i te iwi Maori. Kei te huri katoa mai nga whakaaro o te iwi, pakeha ki te iwi Maori i taua ra.

I nga Hui a nga tangata o Heretaunga i whakaaturia, kanui nga raruraru o nga tangata o konei ki nga mahi katikati, i nga ra o Noema o Tihema a e kore e tokomaha nga tangata hei tiaki i nga manuhiri o nga whenna e haere mai ana ki te whakawahinga. Kua tae ta ratou whakaatu ki te Atipihopa, patai mehe mea ka taea te whakarite mo te 14 o Oketopa. mo te wiki ranei i waenganui o te Kirihimete me te nu Ia.

Ko te hiahia kia tae katoa mai nga minita Maori o te motu mo taua ra, a me kowhiri mai hoki he mangai-reimana mo ia Pariha mo ia Pariha.

TE NEEHI MO HERETAUNGA.

Kua tae mai te neehi mo nga Maori o te takiwa ki Heretaunga. Ko tana kainga kei 105 Gallien St., Hastings. Ko te nama o tana telephone 339. Kua tapaea atu e Peneti i runga i te ingoa o nga Maori katoa o Heretaunga he motoka hou tonu, mo ana mahi, kia mama ai tana haereere ki nga turoro i nga kainga Maori. Ko te utu o te motoka nei £266. he "clyn." he mea haunga mai i Ingarangi. I runga i te marama o nga whakaatu ki te take mo tenei motoka i hiahiaia ai, tukuna mai ana te ka nei mo te £200. Ko te moni kua utua atu £150. Ko te toenga kei te nama £50. E inoi atu ana ki nga tangata o Heretaunga kia arohatia mai te £50, kia mutu ai te pawera-wera. Kei te Neehi te ka nei inaianei. No te iwi Maori katoa tenei neehi, a kei raro i te mana Kawanatanga ia e mahi ana. Kaore he mana Haahi i runga i a ia.

PIHOPATANGA O AOTEAROA.

Nga Mihi Mai.

Kanui nga reta, me nga waea kna tae mai, he mihi mo to tatou Pihopatanga o Aotearoa ka tutuki nei. E kore e whai ruuma ki te perahi i nga mihi katoa. Kaati ko etahi mo tenei wa, ko etahi mo tera perahitanga. Kua tae ki te 160 enei ka tae mai nei, a kaore ano kia mutu.

Na Ta Apirana ahau i arahi atu ki te rruuma o te Pirimia ki te whakarongo i nga take a te teputeihana mo nga kura Maori. Ka tutataki matou ko te Atipihopa i reira. Tera tana waea kna tae ki Heretaunga, kaore hoki ia i mohio kei Poneke ahau. Kaati ko te tangata tuatahi i rongo i te whakaotinga o te take Phopatanga ko to tatou minita mo te taha Maori, Pirimia hoki. I nga ruuma o te Whare Paremata tenei take e whakahaeretia ana e te. Hinota Maori i roto i nga tau e toru, no reira tika tonu te whakaotinga ki reira ano, ahakoa i tupono noa iho te tutatakitanga atu ki reira i tenei wa.

Hon. G. Coats.

Ko te mihi a-waha mai a te Pirimia he whakaatu i tona hari, me tona koa i te mea ka rite nei ko tetahi tonu o nga minita Maori mo taua turanga.

Ta Maui Pomare, M.P.

Kanui te koa mou ka whakaritea nei mo tena turanga. Tika tonu kia tau ki a koe tena honore. Kei te penei katoa te whakaaro o to iwi Maori. Kia ora.

Ta A. T. Ngata, M.P.

Tena koe kua karangatia na ki te wahi i tumanako ai te iwi Maori kia eketia e tetahi o ratau hei whakamaori ki te ngakau Maori i nga tikanga o tewhakapono i roto i te ao e pakeha haere nei. Ma te Kaihanga koe e manaaki, ma te iwi e tautoko.

Te Tau Henare, M. P.

Tena koe. Ka tutuki nga wawata. Noho mai i runga i te nohoanga teitei. Kia ora.

Hare Uru, M. P.

(He mihi a-waha) Kia nui nga manaakitanga ki a koe i runga i tena turanga tapu. Haere mai hoki ki a matou ki nga Maori o te Waipounamu.

Hon J. A. Young, M.P.

He mihi ki a koe ka karangatia nei ki tena turanga teitei. Ko taku inoi kia tiakina koe e te wahi ngaro, kia roa ai ou ra e ngaki ana i te maara a te ariki i roto i te iwi Maori, ko koe nei te tongata e tino rite ana mo taua mahi.

H. E. Holland, M.P. (Rira o te Apitihana).

Kia nui nga mihi ki a koe mo tenei honore nui ka whakataua nei e to Hahi ki a koe.

Thomas Seddon, M.P.

Kei te koa katoa nga uri o Te Hetana mo tenei honore nui ka homai nei ki a koe.

F. F. Hockly, M.P.

He tuku atu tenei i aku mihi ki a koe mou ka eke nei ki tena turanga nui. Ko te tumanako kia maha nga tau mou e tu ana i tena turanga, a kia nui hoki nga hua papai e puta ki to iwi Maori. Kia ora.

W. J. Girling, M.P. (Wairau).

Kanui te hari o te ngakau, mou ka whiriwhiria nei mo tena turanga nui.

Rev. Alwyn Warren, London (Ranana).

Kia tau nga manaakitanga ki a koe. (He mokopuna tenei na mita Hamuera Wiremu o Te Aute Kareti).

Sir Douglas MacLean, Poneke.

He nui nga mihi mo te Pihopa tuatahi o te iwi Maori.

Takuta Wi Repa, Te Araroa.

Tenei te Tai Rawhiti kei te mihi atu ki a koe. He honore tena e tika ana mou i te maha o nga tau e hapai ana koe i te iwi. Ma te Wahi Ngaro koe e manaaki, kia roa ai ou ra e whakahaere whanui ana i nga tikanga hei painga mo te iwi, Matiu 25.21.

Rev. Pine Tamahori, Ruatoria.

Katahi tonu ka tae mai te rongo mou kua whiriwhiria nei hei Pihopa mo te iwi Maori. Kia ora tonu koe ma te Matua koe e manaaki e arataki kia pai ai to whakahaere i nga kaupapa hei painga mo te Hahi i roto i te iwi Maori.

Tame Halbert, Turanga.

Kia ora tonu koe. Whakatane, kia kaha.

W. Bird, M.A., Poneke (Kaitirotiro tumuaki o nga kura).

- Tena koe, e te kai-tuku o te waka. Kanui taku mihi ki a koe.
- Rev. J. McWilliam, Akarana (Kaiwhakaako o nga Minita Maori).
Kia ora tonu koe e te Pihopa.
- Raureti Mokonuiarangi, Matata.
E piki ki to tupuna kia Puhaorangi kia ora.
- E, Te Tuhi (Weteriana), Kawakawa.
Tena koe me tena honore ka tau nei ki a koe.
- Te Kura o Tipene, Akarana.
Kei te mihi atu nga mahita me nga tamariki o te kura o Tipene mou ka whiriwhiria nei mo te turanga Pihopa o Aotearoa, me te inoi kia tau ki a koe nga manaakitanga a te wahi ngaro.
- Te Kani, Turanga.
Kia ora koe te matua o te Hahi te matua o te iwi.
- Harawira, Waitara.
He nui te hari mou ka eke ki tena turanga. Kia ora.
- Hemi Tepaa, Naumai.
Tino nui to matou hari mou ka whakaritea nei hei Pihopa tuatahi mo Aotearoa.
- James Rukutai, Akarana.
Kei te mihi te Ropu Maori o Akarana mou ka karangatia nei hei Pihopa tuatahi mo te iwi, me te tumanako kia manaakitia koe mo nga tau maha e heke iho nei.
- No Wikitoria Kura, Akarana.
Tena koe e te Pihopa tuatahi o te iwi Maori. He nui te hari me te koa o matou ngakau mou ka tu mai nei hei arahi i a matou. Kia piki te ora ki a koe. Ma te Matua ; te Rangi koe e arahi i nga wa katoa. Na nga kotiro Maori o Wikitoria.
- Na Ngapuhi Nui Tonu, Kaikohe.
Kia ora koe te tangata nana i puta ai te whakaaro o te iwi Maori. Hei runga i a koe te maru o Ihowa.
- Taiporutu me te Arawa, Ohinemutu.
Ma te Atua koe e manaaki i te taonga taumaha kna whaka whiwhia ki a koe. Kia kaha. Hoatu te mihi ki nga rangatira o Ngati Kahungunu, na ratau nei koe i manaaki i nga tau a tae noa ki te ra o te Pihopa tuatahi.
- W. Pukuatua, Ohinemutu.
Tae mai te rongo ki a Ngati Whakaue kahokahoka te manu nui a Taane. Tena koe.

MANAAKI I TE PIHOPA O AOTEAROA.

I te mohiotanga o nga tangata o Te Kohupatiki o Pakowhai kua tuturu ko to ratou Minita te Pihopa mo te iwi Maori, ka hui katoa mai ki te kainga o te minita, ki reira mihi ai, tangi ai, tapae ai i a ratou tohu aroha. I roto i nga tohu aroha, ko tetahi mea whakamiharo ko te tapaetanga a Ihakara Rapana i tana kapu hiriwa. Ko tenei kapu i riro mai i a ia mo tona turanga "champion" mo te mamau o Niu Tirenī, o Ahitereria. He tokomaha nga tangata i tu ki te whakaputa ; nga mihi a te iwi, ara a Ihakara Rapana, a Te Hore, a Riri Potaka, a Sam Wehi, a Te Piwa, a Te Aue, a Ripeka, a Erena, a Rangi Riripotaka, me te morehu kuia o to matou kainga a Te Paea Tiaho.

Kia ora koutou me a koutou manaaki. E kore rawa e warewaretia to koutou aroha. Ma te matua i te wahi ngararo

e tuku iho taana manaakitanga ki a koutou mo te nui o to koutou aroha ki tana pononga.

No tetahi ahiahi ka tae ake hoki a Rev. P. Hakiwai, a Hemi Rapaea, a Uru Davis me P. H. Tomoana ki te mihi ki te Pihopa kua whakaritea nei mote iwi Maori. He nui te mihi ki te pai o nga korero, me te nui o te whakaaro ki tenei taonga ka taka mai nei ki te iwi Maori.

PANAPA TUARI.

NO te po o te taite, te 23 o nga ra o Akuhata, ka moe a Panapa Tuari i te moenga roa kaore nei e taea te whakakorikori. Ko ona tau i tona matenga e 83.

He nui te aroha o nga hapu maha o Heretaunga nei ki tenei kaumatua, he pai nōna, he ngāwari, he manaaki. Nui atu nga ope i eke mai ki te tangi ki a ia.

I te ra i nehua ai ia, i tae mai ona hoa hoia pakeha o nga pakanga Maori o te tau 1863 ki te 1870. He nui te aroha ki aua kaumatua, i te mea kaore he mea kotahi o ratou i raro iho i te 84 tau.

Tokotoru nga mīnita i te whakahaere i te karakia nehu i a Panapa, ko Revds. Hakiwai, Ra Rangiaho me Peneti. He tangata a Panapa i piri pono ki te Hāhi a tae moa ki tona matenga. Nui atu tona whakaaro mo te Pihopa Maori, me tona wehi kei kore ia e kite i te whakatinanatanga o tenei tumanako a te iwi Maori. Kaati, he nui tona koa i te mananga o tenei take, a na taua Pihopa Maori i whakahaere te karakia ki runga ki a ia, i a ia e mārāma tonu ana. Kotahi haora i muri mai. ka kī ake, "e hiahia ana ahau ki te moe." Te takotoranga atu mōe tonu atu i te moenga roa.

Hui katoa ana tamariki e 23. Ko te tokomahatanga i matemate. Ko nga mea kei te ora, ko Meri Hakiwai, o Omahu, ko Mrs Billy Walker o Waipawa, ko Mrs Warena o Whakatu, ko Bob Tutaki o Omahu, ko Pera, me Pita Panapa o Here-taunga. Kanui hoki nga mokopuna.

Haere ra e koro, haere te matua, haere te mōrehu kaumatua o te Hāhi waiho iho tou wairna ngawari, me o whakaaro pai. hei taonga heke iho ki o tamariki, ki o mokopuna. ki te iwi i muri i a koe.

ORANGA MO TE PIHOPA MAORI.

He Mihi.

I panuitia i te Toa Takitini o Hune (p. 794) te mihi mo te moni awhina a Reiri Kara i te oranga mo te Pihopa.

He mihi hoki tenei mo te aroha nui o tetahi wahine rangatira ano o te motu mo tona aroha nui kua tae mai ki te E tita o ta koutou pepa, a kua tae hoki i a ia ki te Tari o te Pihopatanga i Nepia. Ko te wahine nei ko Rihitoto Mataia o

Paeroa, ko tana aroha e rima tekau pauna (£50).

Ina tana reta e mau ke nei.

Ki te Etita.

Paeroa.

30 o Hurae, 1928

Tena koe, ara koutou katoa e whakaatu mai nei i nga mahi o to tatou mōtu.

He kite iho kua tiwhaki mai tetahi waahi o te mana o nga tupuna i puta ake ai tenei mahara ma te Pihopa o Aotearoa.

Heoi ano. Kia tau te manaakitanga a to tatou matua, naana nei i whakangawari nga whakaaro.

Rihitoto Mataia.

NGA MOTEATEA.

Kua tae mai te whakaatu a Te Raumoa ko te utu mo te pukapuka a Ngata whakakaupapa i nga waiata a o tatou matua, tupuna hoki, kua piki ki te 10/- mo te mea kotahi. No te tirotirohanga i te utu mo te mahinga, ka kitea he iti rawa te 7/6. E 300 nga kape hou kua mahia atu inaianei. Ko nga tangata e hiahia ana, me tuku atu te 10/- ki a Te Raumoa i Poneke, me peneti a waho o te whare-pukapuka.

Secretary,

Native Minister

Wellington.

“HOATU TE HOMAI”

Na Rev. Peni Hakiwai.

E mea ana tetahi kai-tito waiata: “Te tangata whai taonga, he iti te hoatu: te angata matau he ruarua ana kupu.”

Kaore tatou e whakaae ki tenei. Ko te tikanga ke, ko te tangata whai taonga kia rahi te hoatu; a ko te tangata matau kia kaha ki te toha i te matauranga ki era atu.

He take nanakia tenei te hoatu te homai. Me ki he kārara tāu. Ki te whakaūngia e koe tetahi kārara ki tāu, ka kā tahi raua, kaore hoki tāu e poko i te kaanga o tera, engari ka kā tahi. Waihoki pehea te hoatu e kore koe e rawakore.

Te mātauranga te hari me ena mea, pehea to toha i to mātauranga, kaore e pau, engari katahi ka pupū ke mai. Ko te nui o tau hoatu, ko te nui e homai ki a koe. Ko te huarahio te hari pono ko te hoatu. He kupu pai, he awhina ki te kai ki te hereni, he nui te hari e tae mai ki a koe. Ki te kore e heatu ka ngaro noaiho tāu, ka tāhaetia, ka pau ranei i te huhu. *Ma te hoatu ka homai.*

Te awa o Horano rere iho ai ki te Moana o Kariri, ka puta ano, ka whakamau whaka-te-tonga rawa atu ko te Moana Māte (Dead Sea). He aha te tukunga iho? Ko nga wai o te Moana o Kariri he wai pai ki te inu, notemea e tukua atu ana te wai e riro ana mai i a ia. Tena ko te wai o te Moana Māte kaore e pai ki te inu he kore putanga. Ko te ra ke kei te tango

Ka ora te mare i te **WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE.**

i kore ai e puhake, ka mahue iho te wai whakarihariha, kaore hoki he mea ora o tenei moana.

Kua kite ahau i te tangata kanepo e popono ana maana anake tetahi mea pai. Ahua Moana Mate pea tenei tu! Kaore ona painga ki te ao.

Te "hedgehog" e kingia ana ko tona puiaki he hua karepe. I te po ka hurihuri haere i raro o nga waina, kia titi nga mea ngahoro ki runga i ona koikoi. Tae rawa atu ki tona kuhunga, ka pau te wai o nga karepe, ko nga anga anake i mahue maana. Ko te rite tenei ki te tangata e amiki ana maana anake, maana anake, ka kai maroke tera.

He whakatauki e mea ana: "kaore e ngaro te mea i tapaea ki te hoa." Hetika tenei. Ki te tapae mea koe mo tetahi take nui, take tika, e kore e ngaro, engari ka ki katoa koe i te hari i te koa mo to tapactanga. Ko te tino mea tena i te ao. Titiro kia Mr Reade o Akarana. He miriona pauna, he 800 eka i tapaea ki a Ingarangi mo ana mahi manua. Pai noaiho! I te hari o taua kaumatua he hi ika te mahi. Mahara ki nga miriona i tuku nei i a ratau me a ratau rawa mo te pakanga nui ka huri! Ko tewhea te ropu honore ki ta te ao titiro? Ko te ropu ranei i tuku whakahere i a ratau, ko te ropu ranei i noho ki te amiki rawa? Ko tewhea te mea nui o te whakahere o te amiki, o te *Hoatu o te Homai*.

Ta te Maori, ki te kore te Maori i pohehe, ka whakatangihia te tetere kia rongo te ao mo tana hoatu. Ki te roa te whakautu, kua akiaki te Maori. Ki te roa tonu ko te tino mutunga tena o tana hoatu. Kua amuamu, kua matapiko. E tika ana te Maori i runga i te whakaaro tangata, ara hoatu ka homai. Ina ke tona pohehe, e mea ana te Maori ko te whakautu a tona hoa mo tana i hoatu ai, kia pera ano ta te Atua whakautu ina hoatu ia mo nga mahi a te Atua. E Maori! me pehea to ora, te hau, te ra, nga mea ataahua o te ao e riro noa nei i a koe? Na te Atua ena i homai noa mai mau.

Hoatu, ka Homai. Ki taku whakaaro kia matua mohio ra no te Maori ki te hoatu mo a te Atua mahi, ka ora ai te iwi Maori.

"Hoatu, a ka homai ma koutou, he mehua pai. purena tonu tana (ta te Atua) e homai ai ki te kokorutanga o o koutou kakahu" e ki ana to tatou Ariki. Hoatu ki te Atua a ka homai e te Atua mau ana manaakitanga maha. (Maraki 3:10).

KIA KOTAHI TAUA.

He Kauwhau.

Na R.T.K.

Na, ano te pai, ano te ahureka o te nohoanga

O nga teina o nga tuakana i runga i te whakaaro tahi

(Waiata 133.1).

I pai ai, i ahureka ai te noho na te whakaaro tahi; me i

wehewehe kahore he pai, kahore he ahua eka engari he totohe he kumekume, he ngangare. Ka wehewehe te tane me te wahine ka tau te raruraru ki te whanau, ki te whare kotahi, ki nga tamariki. Kawehewehe te hapu ka tipu te raruraru, kaore e oti nga mahi. Ka pera ano te ahua o te iwi ina wehewehe. Ki te whakaaro tahi ka pai, ka ahua eka, ki te wehewehe ka whawhai.

Ko te putake o te whawhai nui ka mutu ake nei he noho wehewehe no nga iwi o te ao, kaore i whakaaro pai, kaore i aroha. I wehewehe nga iwi, i tauwhainga, i puhaehae, i whakamaahara; ko te mutunga he whawhai, he toto, he **pouri**. Ki te noho wehewehe tonu nga iwi ki te kore he whakaaro pai, he whakaaro tahi, e kore e hapa ka whawhai ano. Ko te ahua o te ao kaore ano kia rite ki ta nga anahera i mea ra.

Kia whai kororia te Atua i runga rawa,

Kia mau te rongo ki runga ki te whenua, me te whakaaro pai ki nga tangata.

Me korero e au he kupu whakarite hei whakamarama. Kua timu te tai, kua kitea nga kopua, nga pokere. Kei nga pokere he ika pakupaku. Ko te whakaaro, ko te korero, a nga ika pakupaku nei no ratou te tino pokere, ehara noa iho era atu pokere katoa. Tena te tai kua huri. kei te kato mai, kua ki, na kua hipokina nga toka kua moana katoa, kahore he pokere. No te ngaronga o nga pokere ka puta nga ika pakupaku, ka kite i era atu ika pakupaku, o era atu pokere—ka huihui ratou, ka hongihongi, ka katakata, ka kororeroro tahi. ka takaro.

Ko te mate o te ao he nui no nga pokere—he pokere Ingarahi, he pokere Wiwi, he pokere Tiamani. he pokere Ruhia. he pokere huhua noa iho. Kei te wehewehe katoa nga iwi nunui o te ao kei te mataku tetahi i tetahi. Kotahi ano rongoa mo tenei zhutatanga ara ko te tai o te aroha noa o te Atua hei hipoki, hei whakangaro, hei whakakotahi. i nga pokere. kia kore ai he Ingarahi, he Tiamani, he Wiwi, he Ruhia, he Marikena. he aha he aha engari kia kotahi ai i roto i te aroha noa o Ihu Karaiti.

Tera ano etahi pokere hohonu. e rua; ko Ma tetahi ko Mangu tetahi, ara ko te pakeha ko te maori. Ko te nuinga o nga tangata o te ao he maori—tokotoru maori ki te pakeha kotahi. Na reira ki te wehewehe tonu enei pokere tera pea te wa ka pakanga—he pakanga nui whakaharahara. Kotahi ano te rongoa ko nga toto o Ihu Karaiti hei whakakotahi. no te mea kaore he rere ketanga o te toto pakeha i te toto maori he whero katoa, kaore i ma i nāngū.

Ko te Hahi o Ihu Karaiti i te ao kei te wehewehe—kei te wehewehe i te huhua o te pokere. Kaore ano kia mana te inoi a te Karaiti, kia kotahi te hunga e whakapono ana ki a Ia me raua ko tona Matua e kotahi ana. Inga Apotoro me era atu e noho tahi ana i te ra o te Petekoha. “kotahi ano te

whakaaro," ka tau te Wairua Tapu ki runga ki a ratou. E kore te Wairua Tapu etau ki te Hahi i enei ra no te mea kei te wehewehe, kaore i te whakaaro tahi."

Kaati ano pea ianei ma te pakeha ma te iwi nui te wehewehe, te noho pokere o te Hahi. Kua huhua nga pokere hahi o te Iwi Maori i enei ra. Haunga nga hahi tawhito, to Mihinare, te Pikopo, te Weteriana. he pokere ano enei, no enei tau ano ko te pokere Momona, ko te pokere Ra Tuawhitu. ko te pokere Ratana. ko te pokere Ringa-tu. ko te pokere Tutekohi, ko te huhua no a iho o te pokere. Kei te wehewehe te karakia o te Maori, kei te tauwhainga, kei te noho pokere. Ko te Whakaponono ko te mea hei whakakotahi i te tangata kei te tihoehoe, kei te wehewehe ia taua i te Iwi Maori. Ko te wawata o toku ngakau kia whakakotahi te Iwi Maori i raro i te Pihopa Maori. He whakatauki na te pakeha, ka whakakotahi taua ka tu, ka wehewehe ka hinga. He kaha, he wehi. he mana to te whakakotahi tena ia ko te wehewehe he ngoikore, he tirara, he pakaaru. Kotahi ano te rongoa ko te tai o te aroha o te Atua kia ara mai hei hipoki hei huna atu i te huhua o te pokere. He iwi taua te Maori kua morehurehu i te ao kei te tutea e te pakeha, kaati kia kotahi taua i runga i te aroha o Ihu Karaiti. He tohu no te aroha-kore, no te tauwhainga, no te whakatangatake, te wehewehe. "Ka whakakotahi ka tu taua. ka wehewehe ka hinga." Kaati te noho a-pokere, e ruku ki te tai ki o te aroha o te Atua hei whakakotahi i a taua; kia tika ai mo taua nga kupu a te kai-waiata onamata,

Ano, te pai, ano te ahua-reka o te nohoanga

Onga teina o nga tuakana i runga i te whakaro tahi.

MATE REWHAREWHA INFLUENZA. NA TAKUTA ERIHANA.

E te Iwi, tena koutou katoa i roto i nga mate me nga aitua. Kia ora, kia ora.

E mohio ana ra koutou, i te taenga mai o te Pakeha ki tenei whenua. ka tino kaha te horapa haere o te mate rere ki nga wahi katoa o te motu. a ko te nuinga o enei mate rere kaore i whakahuangia e o tatou tipuna, e o tatou tohunga. Ko te rewharewha me te mihara nga mate e patu ana i te Iwi i aua wa o mua.

Kati kaore e warewaretia e te Iwi te mate "Rewharewha Uruta" (Influenza) i horapa haere nei ki nga wahi katoa o tenei motu i te tau 1918, i ngau nei i te tangata—Maori, Pakeha hoki.

Kua kitea e ngau ana ano hoki tetahi rewharewha i tenei wa a e rite ana nga ahuatanga ki taua "Rewharewha Uruta" engari kaore i pera te tino kaha o te ngau me te horapa haere. Ko te rewharewha nei e haere ana i roto i te Iwi a ko nga kaumatua e tino ngau ana. Kati kua hei whakaaro he mate kaumatua tenei; kao, he mate e pa ana ki te katoa a na te aroha

o te ngakau ki te Iwi i tuhia atu ai nga whakamarama e whai ake nei kia mahi ai tatou te Iwi katoa i nga mahi hei arai atu i tenei mate kino hei whakaora ranei i nga turoro kua pangia.

He nui noatu nga ahuatanga o tenei mate, he mama i etahi paanga mai, he tino taimaha i etahi.

Ko te purapura o tenei mate kei roto i te HA o te tangata kei roto i te HUPE, kei roto i te MARE.

Ko te mea e horapa haere ai te mate, ko nga hui huinga tangata me te hau kino kua whakaeatia e te tangata:

Noreira:—

Horoia nga whare kia ma. i ia wiki. tahitahia i ia ra.

Whakatuwheratia nga wini kia puta ai te hau kino ki waho.

Kaua e whakatata rawa atu ki nga tangata e pangia ana e te rewharewha.

Kaua e tata atu ki nga tangata e pangia ana e te rewharewha uruta.

Kia tupato ki te hongī. He pai pea ma te ringa e kawē te aroha. Punitia te ihu.

Whakamamatia nga hui, me nga kanikani, me nga tangi, kia ngaro atu te mate nei.

Whakamutua te moe huihui i roto i nga whare puni, whare hui ranei.

Kaua e noho, e takoto ranei i nga waahi maaku, i nga waahi e puhia ana e te hau.

Me Mare me tihe ki roto i te heikiha.

Me wehe te turoro ki tona ruuma motuhake. Me whakarite Kei nga kemihī. kei nga neehi Maori. kei nga kura Maori tenei rongoa.

Horoia nga ruuma kua nohoia e te tangata ki te waiwera me te hopi.

Kaua nga kai tiaki e noho roa i te taha o te tangata e paangia ana e te mate.

Kaua e moe i roto i te ruuma o te turoro.

NGA TURORO.

I te paanga mai ano o te mate, me takoto ki te moenga. Kaua e maranga. kia mutu ano te kirika. He oi ano te huarahi e kore ai e taimaha te mate.

Me wehe te turoro ki tona ruuma motuhake. Me whakarite kia kotahi tonu tangata hei tiaki i a ia.

Wehea he ipu mo te hupe me te mare. Me hoatu he rongoa "carbolic," "Jeyes Fluid," ranei ki roto i aua ipu i te tuatahi. Mehemea he pakarukaru kakahu te mea hopu i te mare me te hupe, me tahu ki te ahi.

Ko nga rihi kai, kapu inu ranei, a te turoro me wehe a ka horoi ki te wai koropupu.

Nga heikiha a te turoro me tuku ki te wai koropupu.

Kaua te turoro e haereere ki etahi atu kainga, ki nga huihuinga ranei. kia ora ra ano tana mate. a kia mutu te maremare.

Me horoi te kai-tiaki i ona ake ringa ki te wai kua whakaha numitia ki te rongoa, i muri iho o tana putanga mai ki waho o te ruuma o te turoro a i mua hoki o tana tinatanga ki te kai. Me whakakarekare tana korokero ki te "Condy's Fluit," kua korerotia ke nei. Me horoi hoki a roto o te ihu ki taua rongoa. Kaua ia e haereere ki nga kainga o te hunga ora.

Ki te timata ana te Kirika, te anini o te mahunga, te mamae o nga whatiinga o nga wheua me te uma hoki, me takoto ki te moenga a kaua e maranga ki runga kia tino mutu rawa enei ahuatanga. Kaua hoki e tatari kia kino rawa te maremare katahi ka takoto ki te moenga.

Me kai i te Katoroaira (Castor Oil) i te ahiahi a i te ata tonu, me kai i te Tote (Epsom Salts). Ko nga kai mama anake nga kai a mehemea he kirika, me miraka te kai. He pai te wai remana a me whakaranu atu ki te wai wera engari mehemea e tino kaha ana te kirika, me wai matao noaiho te whakaranu o te wai remana engari kaua e tere tonu te inu.

Mo nga pakeke, he pai me kai i te ra tuatahi tonu kia rua nga Pirepire (Aspirin tablets) te ingoa a me inu hoki i te Parani (Brandy) he mea whakaranu ki te miraka wera. Me whakamahana nga waewae ki tetahi mea mahana—he pai te patara me whakaki ki te wai wera, me takai ki tetahi kahu a ka waiho ki raro o nga waewae kia mahana ai. Ki te peneitia, ka heke te werawera o te turoro a koinei te mea tika. Kia ahua roa e pawerawera ana, ka whakamaroke te tinana o te turoro ki tetahi taora a ka kuhu ai he kahu maroke. Kia tere tonu tenei kia kore ai e matao te turoro. He pai ano hoki me miri te tinana o te turoro ki tetahi liniment, hinu ranei kua whakamahanatia. Kaua rawa te turoro e puta ki waho; me noho tonu ki roto ki te whare kia mau ai te mahana o te tinana a ko nga mea e hihiatia ana e te turoro, me kawe mai ki a ia.

Me penei ano i enei i runga ake nei nga whakehaere mo te ra tuarua kia heke ano ai te werawera. Me uru mai te hau pai o waho ki roto ki te ruuma engari kaua e takoto te turoro ki te wahi e puhia ai e te hau.

Kaua e maranga ki runga kia mutu rano te kirika a kia rua kia toru ranei nga ra i muri mai o te mutunga. I mua o te marangatanga ki runga, he pai me miri te tinana ki te liniment, ki te hinu ranei kua whakamahanatia. Ko te Hinu Takawiriwiri (Salad Oil) "Olive Oil," ranei nga hinu pai. Kia mahana tonu te tinana, kaua e tukua kia matao. Ko enei tohutohu i runga ake nei e pai ana mo nga ahuatanga rewharewha katoa.

Mo te rewharewha kua tino taimaha i runga i te he o nga whakehaere i runga ranei i te ngoikore o te kai-tiaki ki te whakatu-tuki i nga tohutohu, he pai me tiki he takuta. Ko enei e whai ake nei nga tohu e kitea ai e taimaha ana tenei mate:—

- (1) Tino kaha te kirika.

- (2) He o te manawa i runga i te mamae o te uma.
- (3) Mamae ka kaha ana te hii o te manawa.
- (4) Mamae o te uma.
- (5) Ruaki tonu i etahi wa.
- (6) Ngoikore o te tinana katoa.

Ko te urunga o te turoro kia ikeike tonu. Kaua e whakakorerotia a kua ano hoki e nui nga tangata e tomo ki roto ki te ruuma o te turoro i te wa kotahi; ka pau katoa ia ratou nga hau pai o waho e uru mai ana ki roto ki te ruuma a ka kore mo te turoro mo te tangata e tika ana kia whiwhi i tetahi hau pai. Kia mau tonu te mahana o nga waewae a kia auau tonu te whakatakoto ki reira i tetahi patara he wai wera kei roto. Me mea ano hoki he "Linseed Poultice," he "Antiphlogistine" ranei ki te wahi e mamae ana o te uma, o te taha ki nga rara ranei o te tuara ranei. Mo nga turoro kaumatua, kaua e tino auau te mahi i nga mea whakapawerawera.

Kaua te turoro e kai i te riwai, i te miiti me era atu kai penei. Ko te miraka kau te kai tino pai.

Ka ora ake ana te mate o te turoro, kaua a ia e mahi i nga mahi maro mo tetahi wa roa kia tino kore rawa te ngoikore o tona manawa.

Kati ra nga tohutohu e te Iwi. Ko koutou ko nga hunga e tangata ora ana me tino whakatupato kia koutou a me tino atawhai me kaha koutou ki te manaa ki i nga turoro e ngau ana e tenei mate.

Ka mutu ra

Kia ora koutou i roto i enei tau e haere ake nei.

Na ta koutou mokai.

Na: Pohau Erihana

Tumuaki Whakahaere i te Ora mo te Iwi Maori.

UPOKO I.

Mate Kohi: Kohi-a-Kiko.

TUBERCULOSIS: CONSUMPTION).

T. Wi Repa, M.B. Ch.B.

Ko te tino mate tenei o te Maori: e kiia ana hoki he "mate Maori." Ko tona putake e kiia ana he *whai-whai-a, he makutu*. E kiia ana e te Maori he mate tuku iho tenei ki nga uri o te tangata e pangia ana e taua mate. I runga i tena ahua ka tuku whakarere atu te tangata ia ia ki raro i te mana o te mate. He mate maori hoki, i tuku iho i nga matua, i nga tipuna. Ko tena ahua mate o te whanau ka kiia he "*whare ngaro*."

HE MATE MAORI.

E tika ana tenei ingoa mo te mate nei. Otira, a nei tona tika: he mate pumau tenei no te Maori. O roto i te rau tangata, he tokomaha atu nga Maori e pangia ana i nga pakeha. Engari ki te ki nga kaumatua no te iwi Maori anake tenei

mate, e kore tena e taea te whakaae. Kaore he mate i homai motuhake e te atua mo ia iwi, mo ia iwi. Kotahi te kupu kia Arama: "Ka mate Koe." Ko taua mate mo ana uri katoa. E ki ana tatau ko tatau e tahi o aua uri. Ina rawa nana i whakareke, na te kaha o *te tinana o tetahi tangata; na te ahua hoki o tona kainga noho*. He mate ke kei nga kainga kaha te werera, pera i Awherika ki te Hauauru, ki waenganui, ki te rawhiti. He mate ke kei nga whenua iti te kaha o te whiti a te ra. Kotahi ano te putake o nga natek atoa: *ko te kuare ki nga ture o te ora*. Te whakaputanga o tenei kuare ko te paru. *He paru te kai-whakatipu, te kai-whangai i te mate*, ahakoa he aha taua mate.

Kua kite matau nga takuta i taua mate e kiia nei he "mate Maori." Ki ta matau titiro ko te mate tonu o koutou hoa pakeha e kiia nei he "consumption." Tona ingoa hou he: "Tuberculosis;" ara he "mate kahi." Ki te tipu te tamaiti pakeha i roto i te hau paru o te whare paru, o tona papa kahi, koka kahi ranei, ka pangia ia e te mate o tona papa. koka ranei. Waihoki ki te tipu te tamaiti Maori i roto i te hau paru o te whare paru o tona papa mare noa i tona mare kahi, tuha noa ranei i tona huare kahi, ka pangia e te "mate kahi." He whanui tenei maramatanga ki nga iwi nunui, marama hoki o te ao. Anei ke te rereketanga. Kei te hiahia te pakeha kia ngaro te mate nei. Kei te tuku ia i te whakahaere ki nga Takuta. Ki nga tangata i tohia ki roto i nga whare-wananga o tena mahi. Ko te Maori kei te moe i runga i tona whakaaro nona anake taua mate. Ka kaiponu ia i nga takuta. Kei te mahara he "atua Maori" te putake o te mate. Tena he aha te patu mo te "*atua Maori*"? Taihoa au e whakaatu i ta matau nei rakau mo "taua Maori" o te "Mate Kahi."

HE MATE TUKU IHO.

E miharo ana au ki tenei Korero a te Maori. he tika hoki. He mate tuku iho tenei. Engari ko a tatau whakamarama o te take i tuku iho ai te mate nei kei te rereke. E ki ana o tatau pakeke ka ngaro ra ki te po, na te *kai-whai-whai-a* i whakarite me heke iho te mate o te matua ki ona uri. Te ingoa o tena patu he "*patu whakairi*" ki etahi. he "*toto tarewa*" Otira ko ianei katoa te momo whakamarama a nga iwi kuare o te ao, pakeha, mangumangu, aha ake, aha ake, mo nga mea kaore e taea e o ratau hinengaro te whakamarama. I tooku timatanga ki te kura rongoa tera tetahi kupu ahua patata ki tenei mo nga take mate kare i te marama ki te hinengaro. Taua kupu "idiopathic" Ka whanui haere te maramatanga ka ngaro taua kupu i roto i nga tuhituhinga o ta matau nei mahi. Anei ta matau nei whakamarama mo te *tuku iho o te mate kahi*. He "*mate rere*" te "*mate kahi*." He "*communicable disease*": he mate hoatu e tetahi ki tetahi. Anei taua hoatu. Ka pangia te tane, te wahine ranei e te "mate kahi" ka moe i ro whare-puni. Ka haria he takuahi ki waenganui. Ka a-

ohia he ahi ngarehu ki roto. Ka punia te tatau me te mataaho kei uru mai te anu ka piki te mahana. Ka ngongoa e nga tangata, ka tahuna hoki e te ahi te hau pai o te ahiahi. Ka kino te "ea" o te whare. Ka mare te mea "kahi." Ka tuha, ki raro ranei o nga waikawa, ki te taha ranei o te takuahi. Kei roto nga ngarara kakano" o te "kahi" i te mare. Ka maroke ka hanunu ki roto i te puehu ka rewa ki runga ka ngongoa e nga tamariki, kei te hemanawa nga tamariki i te "ea" kino o te whare i punia ra. Ia po, ia po, ko te ahua tenei. Ka pangia nga tamariki, tetahi ranei e te "kahi" o te matua. Ka kiia na te "*kai-whai-whaia*" i whakarite kia heke te mate ki nga tamariki: ara, kia hoatu e te matua "kahi" tona "kahi" ki tona tamaiti, ki ona tamariki ranei. *Kia matau nei E hāra i te "tamaiti-tanga" i heke a; te "kahi" kia ia; engari na tona pa-tata, piri hoki ki tona matua "kahi."* E wareware ana i o tatau hoa whakapono ki te whaiwhaia, *ko te tipuna o te mate ko te kuare ki nga ture o te ora.* Ko te hua o te kuare ko te mae i roto i te whare "ea" paru. Ko te tukunga iho, ko te hoatu i te "kahi" ki tona uri, ki ona uri ranei. Kaare he "kehua" e puta i roto i tenei whakamarama. Otira, ko te "Kehua" nui tonu, ko te *kuare raua ko tona punua ko te papu.*

UPOKO II.

He Mate Whakaatu.

Ko ia nei tetahi o nga mate e whakahaua ana e te Ture kia whakaaturia ki te Tari o te Ora. Tenei ropu mate e kiia ana, he "notifiable diseases"

I te tau 1926, ko te tokomaha o nga tangata "mate-kahi" i whakaatutia e nga takuta o te tatau whenua ki te Tari o te Ora 1318. I te tau 1925, 1247 te tokomaha. Ko te take i whakaatutia ai ki te Tari o te Ora, ko tenei Tari hoki te kai-Tiaki i te ora o te katoa. Ma te Tari e tuku mai ona tangata tirotiro hei tohutehu i te hunga kahi, kia whaiti ai te mate kei horapa ki te katoa.

I roto i nga tau kotahi tekau, timata i te tau 1914 ki te tau 1923, e 7902 nga tangata o Nui Tireni i hemohemo i nga tu ahua katoa o te mate kahi. Timata i te tau 1917 tae mai ki te tau 1927, e 7753 te parekura a te kahi. I te tau 1927, e 727 nga tangata a te kahi i iki ai ki te po. Ko awherika ki te Tenga te wahi iti te kahi. Ko Ahitereiria kei runga ake, ko Nui Tireni kei runga tata ake. Nga whenua kei runga te tokomaha o nga tupapaku a te kahi, ko Tiamana ko Peina, ko Ireland, ko Norway, ko Paranihi, ko Tiapani me Finland. I Tiapani i te tau 1920, e 22 tupapaku kahi i roto i te 10,000 tangata. I Nui Tirenui, e 5 ano tupapaku kahi, i roto i te 10,000 tangata. Ka marama tatau kei nga whenua katoa o te ao te mate nei e tope ana i te tangata. Ko tetahi whakahua a nga Nupepa o te Ao mo te mate kahi ko te "*White Plague*" ara, ko te "*Mate uruta o Nga Iwi Kiri-ma.*"

HE TAUWIRA MA TE IWI MAORI.

Na R.T.K.

KO te ako a te tamariki ma te tauwira. Ko a ratau tauwira ko o ratou matua, ko o ratou tupuna, ko o ratou tuakana, ko o ratou hoa, ko o ratou kaiwhakaako ko nga tangata e kite ana ratou, e rongono ana. Epai ai te tamariki ma te pai o te tauwira, e kino ai ma te kino o te tauwira. Otira e ako ana te tangata i nga ra katoa e ora ana ia, a ko tetahi huarahi whanui mo te ako he tauwira. Ko te tauwira ma te tangata ko te tangata matau ake pai ake i a ia. He nui nga tangata e kore e kotiti, e pohehe, e taka, e raruraru, me i titiro ratou ki nga tangata e tino matauria nei e te katoa he tangata tika, he tangata e pai ana hei tauwira. Ko tetahi he nui tenei o te tangata he whakahi, ka whakaputa whakaaro. Ka puta he tohunga kaore e ui ki o ratou minita; ka pangia e te mate kaore he ui ki te takuta, ki te neehi, ki tetahi tangata ranei e tika ana; ka porahurahu te ngakau kaore e ui ki nga tangata marama, ki nga tangata whai-whakaaro, matau.

I te mea he iwi matau te pakeha ka tirohia e nga iwi Maori, ka meingatia hei tauwira. Kati ano he tauwira ko nga pakeha totika. Ko nga pakeha kikino he hunga rarata; ko nga pakeha totika he hunga ngarongaro. Ka kore tikanga te pakeha ki a ratou na pakeha ka whakapiri ki te Maori; ka noho i nga kainga Maori, hei kai-whakaako kite korero kino, ki te kanga, ki te taunu ki te karakia; hei kai-tiki waipiro, hei hoa haurangi.

O nga iwi katoa o te ao ko te tino iwi, ki toku whakaaro, ko te Kotimana. He iwi tenei hei tauwira ma taua ma te Maori. Ekore au e ki kaore he he o te Kotimana. Ko wai oti te iwi kaore ona he,

He whakapae na te ao katoa he iwi kaiponu te Kotimana. Etika ana he ahua tenei no taua iwi. Engari ki toku whakaaro he tika tenei no ratou, chara i te he. Ko to ratou kaiponu he tohu taonga, he penapena, he tupato. I penei ai ratou no te mea ko te nuinga o to ratou whenua he titohea; ko to ratou oranga he oranga uaua. Ko tenei tetahi take nui i tipu ai, i kaha ai tenei iwi na te tupato ki te moni, ki te taonga; ko tetahi take nui i mate ai te Maori ko te moutou taonga. Titiro ina kite nui o te whenua kua hokona e te Maori. He aha nga hua? Kahore kau. Ko te whenua kei te toitu tonu ko nga moni ia i hokona ai kua ngaro atu. He nui nga Maori whai-taonga kua rawakore, kua kore whenua i to ratou whakahi ka moutou i a ratou moni. Me i pera ratou me te (Taria te Roanga.)

Mo te mare o te Tamariki whangaia ki **WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE.**

Te rongoa tuatahi mo te mare mo te matao mo te puru **WOODS' GREAT PEPPERMINT CURE.**